

ערכין כט

משה שווערד

1. ערוך השלחן העתיד

מ. דיני חרמי גבה וחרמי הכהנים וכו' י"ט סעיפים

א. והחמים הם שני מינים, חרמי שמים שהם לבדק הבית והוא הקדש לבדק הבית ולא שיכול לאמרו בלשון חרם הנני מחיים חפץ זה או קרקע זו לבדק הבית, ועל זה נאמר סוף בחוקי: כל חרם קדש קדשים לך. ויש חרמי כהנים, והיינו שנותנם במתנה לכהנים שאומרי הנני מחיים חפץ זה או קרקע זו לכהנים, ועל זה נאמר בס' קרח: כל חרם בישראל לך יהיה, ואין בהם הקדש והם נכסי כהנים והם כהני המקדש, והוא דתנו בנדרים [י"ח:]: הרי עלי כחרם אם כחרם של שמים אסור ואם כחרמי הכהנים מותר, דמשבא ליד כהן אין בהם שום קדושה. ועוד חנו חתם: סתם חרמים ביהודה מתרין בגליל אסורין שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים, כלומר כשנדר חרמים סתם ביהודה שרואים כהנים משמשים בבהמ"ק מסתמא היתה מונתו לכהנים ובגליל שהיו רחוקים מירושלים ולא רגילים בחרמי כהנים מסתמא כונתם לבדק הבית.

ב. ובערכין [כ"ח:]: תנו: ר"י בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם קדש קדשים לך, וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדת החרם לכהן תהיה אחותו, א"כ למת נאמר כל חרם קדש קדשים לך שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים וכו' ע"ש. ולכאורה הלכה כחכמים וכן פסק הרמב"ם בריש פ"ו מערכין כמו שיתבאר, אבל רב פסק בגמרא שם כ"ר"י בן בתירא ולכן באמת הקשו על הרמב"ם שפסק כחכמים דלא כר"י.

2. ערוך השלחן העתיד

ט. ויש להסתפק בזה שהן כהקדש לכל דבריהן אם מעלין בהם כבהקדש גמור וחיוב קרבן מעילה, או דרק שהישראל אסור ליהנות מהם אבל אינו חייב בקרבן מעילה. ומקום הספק אצלי משום דמצינו בנדרים [כ"ט:]. דפריך רב המנוגא קדושה שבהן להיכן הלכה ורבא מתרין ליה דבקדושת דמים יכול להיות כן דפקעה קדושה בכדי ע"ש, וקשה למה לא הביא מחרמי כהנים דפקעה קדושה בכדי רק במסירתו לכהן, אך די"ל דזה לא מקרי בכדי להתורה עשתה הנתינה ליד כהן כפדיון וא"כ אין זה בכדי, והכי משמע מלשון הרי הן כהקדש לכל דבריהן דחייב בקרבן מעילה.

3. ערוך השלחן העתיד

ומעלין בו כל מי שנתנה ממנו בין כהן בין ישראל. [ונראה לענין שאינו מועל, דנהי שעדיין לא מסר לו הישראל מ"מ כיוון דבנדרים [כ"ט:]. מסקינן דקדושת דמים פקעה בכדי נהי דעדיין לא מסר להכהן ולא הוי כפדיון מ"מ הנהן שנתנה מזה הרי שלו הוא וקדושת דמים פקעה בכדי.]

יב. ויש להסתפק בהן שנכנסו לבית הבעלים שיחדו חפץ זה לחרמי כהנים ונשתמש בו מי מעל אם לאו, מי אמרינן כיון דסוף סוף הרי יבא ליד כהן ויהיה חולין ולכן גם עתה הוא חולין ביד כהן, או דילמא דכל זמן שלא מסרה הישראל להכהן הרי הוא הקדש

4. תוספות ערכין דף כט/א

שקול ד' זוזי ואחיל עליהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך - ואם תאמר והא אמר בפרק קמא דע"ז (דף יג. ושם) אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש והחריים והעריך בהמה תעקר פירות וכלים ירקבו והכא בזמן הזה איירי כדמסיק הכא ואמאי לא אמרי' ירקבו וצ"ל דדוקא במטלטלין קאמר דירקעבו דלא אתי בהו לידי תקלה אם ממתנינים עד שירקבו והכא במקרקעי איירי דאם ימתין (לאו) אתי לידי תקלה והכי נמי איתא בסמוך דאמר והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי היה:

5. שטמ"ק אות טו

6. שטמ"ק אות ח

7. ספר מנחת חינוך - מצוה שנו - אות טו

אך נראה דיותר יש איסור האידינא חרמי כהנים מחרמי שמים, כיון דצריכין אנו ליתן לכהן ואין לנו כהנים מיוחדים רק כהני חזקה ואין אוכלים בתרומה דאורייתא כמבואר בכתובות [כ"ה ע"א] ובר"מ פ"ו מתרומות ה"ב, ואם כן היאך יקיים מצות התורה. ובפדיון הבן ופטר חמור אין ברירה דבא לו המצוה שלא מדעתו, אבל שיחייב עצמו בתחילה שיתחייב ליתן לכהן חזקה זה בודאי אסור, על כן לא יחריים בזמן הזה אף לכהנים. ואדרבה קשה על הא דעולא בערכין כ"ט ע"א דהוה יהיב כולהו לכהנים דסבירא ליה סתם לכהנים, הא קיימא לן דחרמי כהנים כל זמן שלא בא לידי כהן הוא קודש קדשים ומועלין בו, אם כן היאך יתן לכהן ויהנה בו היאך נפקע איסור תורה ודאי על ידי כהן חזקה, דאפשר לאו כהן הוא, כמו שאינו אוכל בתרומה דאורייתא מהאי טעמא. ואפשר שם היו כהנים מיוחדים, אבל האידינא אם אחד מחרים חרמי כהנים צ"ע דאין לו תקנה כלל בכהן, אך במטלטלין יגנוזו עד שירקבו דפדיון אינו מועיל, ובקרקע אין לו תקנה כלל ולא מהני מה שנותן לכהן חזקה. וצ"ע גדול בזמן הזה אם אירע שאחד החרים חרמי כהנים

מה יעשה, בודאי אינו נותן לכהן, כן נראה לי, ובאתי לעורר. ולשאלו כבר כתבנו לעיל [אות י'] אם בחרמי כהנים מהני שאלה, (או) [אך] אם אין לו פתח לשאול נראה דלא מהני תקנה בנתינה לכהן וצ"ע. אך מ"מ מצאתי תקנה בחרמי כהנים האינדא, שיתן לכהן ומזכה לכל הכהנים שבעולם על ידו, ובודאי בעולם יש איזה כהן מיוחס ונפקע ההקדש דהוי ליה כאילו בא ליד הכהן, ואחרי זה יעשה הכהן מה שחפץ כי אין כהן אחר יכול להוציא מידו כי שמא אינו כהן, ואפשר אף על ידי ישראל יוכל לזכות ואחרי זה נותן לכהן כמו פדיון הבן, כן נראה. ...

8. שטמ"ק אות יט

9. ספר עבודה ברורה

שיא	ברורה	דף כט.	עבודה
<p>ח', והלכך מצוה להקדישו מקודם לשם ה' וכו', וע"ש דרצה לחדש דבומן הזה שאינו עומד להקרבה כי אם לאכלו במומו, ליכא חך מצוה. (ע' להלן שהבאנו כן מהראב"ה.) והיינו דס"ל לחשק שלמה דיסוד המצוה הוא, להוסיף את התוספת קדושה שלא קדשתו הרחם.</p> <p><u>והנה</u> בנדרים (דף יב:) נחלקו, באומר "הרי עלי כבכור", אי הוי התפסה בדבר הנדור כיון דמצוה להקדישו, או כיון דאף אי לא הקדישו הוא קדוש, לא מיקרי דבר הנדור, ע"ש. ובשור"ת אחיעזר (ח"ג ס"ז א') כתב לבאר פלוגתתם, וז"ל: דטעם מחלוקתם, דר' יעקב ס"ל דחשוב מתפיסו בדבר הנדור אע"פ דקדושתו מרחם, מ"מ כיון דמצוה להקדישו חל עליו תוספת קדושה ע"י פיו, ור' ישמעאל דמתיר וס"ל "כי לא מקדיש ליה מי לא מיקדיש" בתמיה, היינו משום דאין מקום כלל לחלות הקדש מחדש, ואין הקדש חל עליו, ורק שמצוה לומר "הרי זה הקדש", ולא ניתוסף בו שום קדושת פה וכו', עכ"ל. וכן כתב בראשית בכורים (מס' בכורות שילהי פרק חמישי). וע' נזר הקודש (מילואים דמס' זבחים) מבן המחבר.</p> <p><u>שמצוה להקדישו</u>. ע' ברש"ש שכתב, וז"ל: נראה דאינו רשאי להקדישו מחוסר זמן עד ליל ח', ודרשת רבי אפוטריקי (ובחים יב.) שייכא נמי גבי בכור וכו', עכ"ל. ביאור דבריו, דהתורה אמרה (ויקרא כב:כו): "שור או קשב או עז פי יגלד ונתנה שכעת ימים פחת אמו, ומיום השמיני וקלאה ירצה לקרבן אשה ליהנה", ואמר רבי אפוטריקי, דעד ליל שמיני מיקרי "מחוסר זמן" (פי', שעדיין לא הגיע זמנו להיות ראוי לקרבן), ואסור להקדישו, ע"ש. ולפ"ז כתב הורש"ש דה"ה בבכור דקדוש תיכף ומיד בצאתו מרחם אמו, ואיכא מצוה להקדישו, דאסור להקדישו עד ליל שמיני, וע' ראשית בכורים (מס' בכורות שילהי פרק חמישי) שהסתפק בזה. וע' בחשק שלמה.</p> <p><u>אבל</u> בשו"ת חתם סופר כתב (י"ד סימן י"ז ד"ה והנה אבזה), וז"ל: אע"ג דמצוה על בעליו להקדישו בפה, מ"מ אותה קדושה אין צריך להמתין עד ליל ח', עכ"ל.</p>	<p>מנין לנולד בכור בעדרו וכו'. צ"ב אריכות לשון זה, דלכאורה הכי הול"ל "מנין לבכור שמצוה להקדישו" וכו'.</p> <p>וה"ל ראשית ביכורים (בכורות יח: ד"ה וא"ת): וא"ת הא בכור מצוה להקדישו, וההקדש צריך להיות בבית בעלים, כדמוכח מלשון הש"ס "מי שנולד לו בכור בעדרו מצוה להקדישו", ולא קאמר בסתם "בכור מצוה להקדישו" וכו', עכ"ל. וע"ע במה שכתב שם לקמן (דף כז: ד"ה אך י"ל), וז"ל: משא"כ הכהן שלא חלה הקדושה ברשותו, וגם המצוה להקדישו לא שייך בו, כדמוכח מלשון הש"ס ערכין (כאן) "מנין לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו", משמע דרק מי שנולד אצלו, עליו שייך מצוה זו.</p> <p><u>שמצוה להקדישו</u>. ביאר הגר"ז (נזיר ד): דאין זה סתם מצוה לומר שיהיה קדוש, רק זה מעשה הקדש, אע"ג דכבר קדוש ועומד, עכ"ד, וצ"ב גדר הדברים.</p> <p>וע' בראשית ביכורים (מס' בכורות שילהי פרק חמישי) שכתב, וז"ל: יש ליתן טעם לשבח, בהא דבכור מצוה להקדישו כדילפינן בערכין, ולכאורה בלתי מובן מה תועלת יש בקדושה זו, הרי קדוש ועומד הוא, ושרגא בטיהרא מאי אהני, אך לפי הנ"ל (ע"ש שכתב לחדש דכל הקדש הוא הכנה והזמנה להקרבה, דלולא הקדשתו אי אפשר להקריב, ומשא"כ קדושת בכור דחיללא מאליה, אין זה משום הכנה להקרבה, רק הקדושה מוכרחת בפני"ע, דכתיב (דברים טו:יט): "קל הפכוד אשר יגלד בקקך וקצאנך הנזר מקדיש ליהנה אלקיך". ואדרבה חובת ההקרבה באה מחמת הקדושה) אתי שפיר, דהקדושה שיש עליו מרחם אינה הזמנה להקרבה, הלכך מצוה לכתחילה להזמינו להקרבה כמו כל הקרבנות, ואף דהזמנה זו אינה מעכבת, מ"מ יש בזה ענין מצוה מן המוכרח, עכ"ל. ובדרך זו הלך גם במרומי שדה (כ"ב עט.), ע"ש. וכעין זה כתב בצפנת פענח (מובא בשמן רוקח ריש פ"ב בכורות). וע' במשמר הלוי (מס' תגינה סימן ל') שהאר"ך מאד בענין זה.</p> <p>וע' בחשק שלמה דכתב, וז"ל: דאף דקדוש מרחם, מ"מ אינו חל עליו קדושת מזבח עד יום</p>		

10. שטמ"ק אות ב

11. ספר עבודה ברורה

איסורא נמי איכא. בשטמ"ק (אות ג') הביא בשם ר"י דהיכא דנתרצו המוכר והלוקח אף שעשאו איסור מה שעשו עשו, אבל הר"ר אלהן אמר דלא מהני מה שעשו, יעו"ש.

והעיר במעשה חושב, דלכאורה נידון זה תלוי במחלוקת אב"י ורבא במס' תמורה (דף ד:). אם כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביד מהני או

לא מהני (דגם באיסור עשה איכא הך פלוגתא אי עביד מהני או לא מהני, וכמבואר להדיא בשטמ"ק כח"י (תמורה ד.), וכ"כ בחסדי דוד על התוספתא (ה:א), ותירץ ע"פ דברי הרדב"ז (פי"א מהלכות שמיטה ויובל ה"ט) דאינו עשה גמור לגאול קודם השתי שנים אלא דהוי איסור תורה, וא"כ לא שייך הכא דינא דאי עביד לא מהני כיון דלא נכתב האיסור במפורש, ע"ש.

12. ספר עבודה ברורה

✓ אכלה שנה אחת לפני היובל משלימין לו שנה אחרת אחר היובל. כתב בבכורי שלמה, דיש לחקור בהך שנה אחרת שמשלימין לו לאחר היובל, האם ביאורו דהוה כמי שהיובל לא הפקיע ממנו לגמרי בעלותו עד שישלים אכילת שני תבואות. וממילא גם לאחר היובל חשיבא אכילתו בתורת קנין הגוף וכמו לפני היובל, ויביא ביכורים מפירות שנה זו אף למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, או דלמא דלית ליה בה אלא קנין פירות בלבד, מאחר דגוף הקרקע כבר הפקיע היובל בשעתו, ולא נותר ללוקח כי אם קנין לאכילת פירות שנה אחת, ואת זה גופא אין היובל מפקיע, משום דאכילת שנה זו חשיבא קנין פירות ואין היובל מפקיע קנין פירות, יעו"ש בארוכה.

13. ספר עבודה ברורה

נחית לאכילה. הקשה הרש"ש, דאפילו שנה אחת קודם היובל נמי לא נחית לאכילה, דהרי שנת השמיטה היא.

ותירץ באמרי ישראל לפי מה שביאר (הובא לעיל בד"ה אכלה שנה אחת), דהברייתא דקאמרה "אכלה שנה אחת לפני היובל", היינו שנת מ"ח, דבאמת אם קנה את השדה בשנת מ"ט שהיא שנת שביעית, יוצאה מידו ביובל, משום שלא נחית לאכילה.

14. שטמ"ק אות יז

15. ספר עבודה ברורה

אינו דין שלא תימכר. ידועה חקירת האחרונים
במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, דינו
דיוצא ביובל, האם כל המכירה מעיקרא אינה אלא
עד היובל, או דלמא עצם המכירה היא לעולם,
אלא דהיובל בא ומפקיע את הקנין.

16. ספר עבודה ברורה

ובעולת שלמה (דף כח. ד"ה אמנם) מתרץ,
דהא דשדות וקרקעות יוצאין ביובל, אין הכוונה
דלא נקנה לו אלא עד היובל, וביובל הדרא השדה
ממילא להמוכר, דהשדה קנויה ללוקח לעולם,
אלא דגזירת מלך היא דביובל צריך הלוקח להחזיר
השדה להמוכר, והמוכר צריך לעשות קנין חדש

בשדה, ולכן כל זמן דלא קנה המוכר עדיין של
הלוקח היא, לפיכך האילנות דקץ קץ. והוסיף
לבאר (דף כח: ד"ה בגמרא) דכיון דמכר לו בשנת
היובל, על כרחך מכר לו על דעת כן דכל זמן שלא
תצא השדה ממנו יוכל להשתמש ולהנות ממנו,
עכ"ד. וכן כתב בצפנת פענח (תרומות עמוד 77).
ונראה שמפרשים הלשון "אפקעתא דמלכא"
דאיתא בגמ' (ב"מ קט.) לענין יובל, דהכוונה שבעל
כרחו של הלוקח יש לו להחזיר השדה לבעלים
במצות המלך אע"פ שקנינו היה קנין לעולם.]

וכן תירץ בשו"ת תורת מרדכי (סימן ר"מ אות
ג'), ועי' לעיל (דף כו. ד"ה אלא) שהארכנו בזה,
והבאנו את דעת המנחת חינוך (מצוה של"ט)
דפשיטא ליה דיובל הוי אפקעתא דמלכא, והשדה
חוזרת מאליה לבעלים אף בעל כרחו של הלוקח.